

Jon Helt Haarder

Portræt af digterportrættet

- en smidig og slidstærk genre

Med den franske kritiker og litteraturforsker Charles-Augustin Sainte-Beuve (1804-69) blev digterportrættet den centrale genre for samtalen mellem den gryende litteraturvidenskab og det store publikum. At det forholder sig sådan, er evident, hvis man kaster bare et overfladisk blik på litteraturforskningens og -formidlingens videre udvikling. Langt op i vort århundrede har forskere og forfattere følt det nødvendigt at diskutere med Sainte-Beuve - at skrive mod og/eller med ham. Det gælder ikke mindst i Danmark, hvor digterportrættet i Georg Brandes (1842-1927) fik en visionær og velskrivende mester.

Digterportrættet - en formidlingsform mellem gammelt og nyt

Men hvorfor fik genren denne centrale placering? Det er der dels en række litteratursociologiske og mediehistoriske grunde til, dels en række mere snævert litteraturteoretiske og -historiske. Det er de sidste, der er emnet her.

I løbet af 1800-tallet opstod moderne litteraturvidenskab. Den blev fra begyndelsen præget af positivismen; af kausale forklaringsmodeller som blev importeret fra de empiriske naturvidenskaber. Forfatterens biografi kom da til at svare til de mekaniske årsager, som fysikken, kemien og biologien havde som emne - heraf f.eks. dig gennemslagskraft. Men da en litterær tekst ikke er noget objekt i fysisk forstand betød denne import og den påfølgende betoning af forfatterens liv en slags ontologisk decentrering af litteraturvidenskaben: en positivistisk-biografisk litteraturforskning studerer i virkeligheden slet ikke litterære tekster, men årsager til, at en bestemt person skriver en bestemt bog.

Både Sainte-Beuve og hans yngre samtidige Hippolyte Taine (1828-1993) var interesseret i at gøre studiet af litteratur til en eksakt videnskab. Deres model herfor var i princippet at studere relationerne mellem værk og forfatter, at finde en given litterær

nerelt blev forrige århundrede igennem opfattet i psykologiske termer.

Det kunne da se ud, som om digterportrættets succes betegner positivismens indmarch i litteraturforskningen. Sådan forholder det sig også, men kun i nogen grad. Det er oplagt, at især Taine - men også Sainte-Beuve og Brandes - hylder viden positivistisk klingende programerklæringer og også i deres praktiske arbejde med litteratur forsøger at gå bag om teksten til dens årsager i forfatterens psyke og samtid. Litteraturen bliver på den måde middel for et mål: Sainte-Beuves "psykologiske Studium af den menneskelige Karakter" eller Taines fremstilling af "et Folks Sjæleliv"¹. Man skal i øvrigt her huske, at selv om denne måde at betragte litteraturen på forskyder interessen fra teksten til dens årsager, ja så er der også en række gevinster ved den, som mange i dag tager for givet: frem for alt historiseringen af teksten; den tanke at den er en meddelelse, der kodet ind i en bestemt sammenhæng skal afkodes i en anden.

Ikke desto mindre skjuler der sig i tidens videnskabelige løsen, psykologien, en arv fra romantikken af anseeligt omfang; noget som er tydeligt hos både Sainte-Beuve,

². Deres biografisk-psykologiske metode er nemlig på mange måder en videreførelse af romantikkens geniæstetik, ligesom både den litterære biografi og digterportrættet kan siges at stå i forbindelse med den kristne kirkes hagiografier og antikkens beskrivelser af store mænd. Brandes' ubehag ved Taine sammen med, at det for ham var vigtigt at fastholde både den store ener og litteraturens faktiske kompleksitet.³

Digterportrættet fungerede da som en formidlingsform i flere betydninger. For det første formidlede den mellem litteraturforskning og litteraturjournalistik, for det andet mellem en veletableret romantisk genidyrkelse og en gryende litteraturvidenskab af psykologisk tilsnit. Spørgsmålet er så, om digterportrættet i dag kunne formidle mellem en

1 Mette Winge: Kritikhistorie. En antologi, København 1972, hhv. s. 127 og s. 138.

2 I det hele taget skal man passe på ikke at forsimple Taines modsætningsfyldte forfatterskab. Se Rene Wellek: "Hippolyte Taine" i: A History of Moderne Criticism 1750, bd. 4, London 1966, for en fortrinlig gennemgang.

3 "At forklare Alt i Konstværket ud fra en Idee, bliver nødvendigvis af flere Grunde kun tilnærmelsesvis muligt" skrev Brandes i Den franske æstetik i vore Dage. En Afhandling om H. Taine [1870], her citeret fra Mette Winge: Kritikhistorie. En antologi, København 1972, s. 144.

Sammenligner man de første tre portrætter i *Det moderne Gjennembruds Mænd* får man en fornemmelse af genrens spændvidde. Portrætterne af Bjørnson og Ibsen er fuldgyldige sådanne, der sammenfatter forfatter og værk i en typologisk formel: Bjørnson er den folkelige og optimistiske agitator, Ibsen den aristokratiske og pessimistiske ener. Disse to portrætter tegnes i en psykologiske for at flytte fokus fra værk til forfatter. Men faktisk har portrætterne ikke de to norske forfatteres indre sjæleliv som endemål. Brandes' portrættegning fungerer snarere som en kobling mellem tekstanalyse og redegørelse for forfatterens offentlige rolle og funktion.

4 I Hovedstrømninger indledte Brandes simpelthen sit portræt af Sainte-Beuve med en præcis karakteristik af denne ejendommelighed. Karakteristikken fungerer som nøgle til portrættet og kulminerer med denne næsten tragikomiske passage: "Ja, end ikke den enkelte artikel formåede han at fortætte om et midtpunkt; han gemte sine bedste indfald i bisætninger, sine mest oplysende tanker i anmærkninger. Han smulede sit livsbrød ud i krummer. Han nedlagde sit guld, som bønderne i gamle dage gemte deres, i mørke kroge, i sprækker under gulvet og i væggen, på kistebunden og i strømpeskafte: han formåede ikke at støbe figurer deraf." (Den romantiske Skole i Frankrig, København 1967, s. 280).

Specielt kendte forfattere er i høj grad med til i offentligheden at installere den måde, hvorpå de skal læses, og sammenhængen mellem tekster og forfatterrolle er på den måde af central litteraturhistorisk interesse.⁵

Portrættet af Jacobsen indeholder også biografiske data, ligesom den afsluttes med følgende opfordring til unge forfattere: "Hvad unge Forfattere kunne og bør lære af Jacobsen, det er som han at blive sig selv."⁶ Men det psykologiske ordvalg i citatet er rendyrket metonymisk, idet Brandes' portræt af Jacobsen ikke handler om Jacobsen. Brandes placerer Jacobsens *forfatterskab* i en sprog- og litteraturhistorisk sammenhæng. Han giver også lidt biografiske data, ligesom han diskuterer begrebet tendens - og er her langt mere skarp og avanceret end det fjollede dictum om problemer under debat, han altid skal klandres for. Brandes skriver om "Tendensromaner, i hvilke Skribenten hvert Øjeblik stikker sin moralske eller religiøse Pegepind ned over Læserens Skulder."⁷

Men størstedelen af portrættet går med indgående analyser af Jacobsens tekster med henblik på det litteraturteoretiske problem, som Lukács senere stiller skarpt på ⁸: nemlig forholdet mellem beskrivelsens statiske fordybelse og fortællingens fremdrift. Med portrættet som ramme nærmer Brandes et principielt litteraturteoretisk spørgsmål af største vigtighed for ham selv og for enhver litterat, der vurderer litteraturens små historier i forhold til virkelighedens Store. Sat lidt på spidsen kan man sige, Brandes som kritiker ubesværet analyserer og karakteriserer Jacobsens stil, mens Brandes som forvalter af den store fortælling om fremskridt og

5 Michel Foucault har i en artikel, hvis ønske ellers er at afskaffe forfatteren, givet virkelig gode tips til en analyse af de forfatterfunktioner, der etableres i feltet mellem empirisk person og implicit fortæller. Se hans "What Is an Author", i: Josué V. Harari: *Textual Strategies. Perspectives in Post-structuralist Criticism*, Ithaca NY, 1979. Anne-Marie Mai har gjort mig opmærksom på, at specielt i forbindelse med nyere lyriske forfatterskaber er det uhyre interessant at iagttage, hvordan digterne i meget forskelligt omfang har held med og evne til at institutionalisere læsningen af deres eget forfatterskab ved hjælp af poetikker, debatindlæg, interviews, oplæsninger etc. Sam

Green Jensen; Thomsens person og poetik har haft så stor gennemslagskraft, at han og den er blevet en norm, som også andre lyrikere - f.eks. Green Jensen - må vurderes efter.

6 Det moderne Gennembruds Mænd, København 1883, s. 207.

7 Ibid. s. 156.

8 Publiceret 1936, på dansk i Lukács: *Essays om realisme*, København 1978. Essayet er i øvrigt interessant derved, at forfatterens fremhævelse af fortællingen på beskrivelsens bekostning ender ovre i retning af Nietzsches beskrivelse af forholdet mellem det apollinske og det dionysiske fra *Geburt der Tragödie*. Stik imod hensigten kommer beskrivelsen til at fremstå som medium for den uformidlede virkelighed, mens fortællingen giver denne form - kaster et nødvendigt skønhedens slør over tilværelsens gru.

oplysning ikke kan forlige sig med, at Jacobsens hang til beskrivelse tager magten fra netop fortællingen i begge de store romaner: *Niels Lyhne* tager læseren med “gjennem en Allé af Bipersoner”, mens det om *Marie Grubbe* hedder, at “Heltindens Levnet er den Snor, hvilke de løse Billeder ere trukne”.⁹ Og det er ikke rosende ment.

Et digterportræt kan i den ene ende af skalaen være en renlivet psykologisk karakteristik af et menneske, mens portrættet midt på skalaen bruger portrættingen til at bestemme forholdet mellem litterære tekster og forfatterrolle. I den anden ende kan portrættet og de biografiske data udgøre en bekvem ramme en diskussion af et litteraturteoretisk problem. Og der er ikke noget, der forhindrer, at man betjener sig af hele skalaen, som Brandes gør det i sit portræt af Schack Staffeldt.

Som vi har arvet digterportrættet fra Brandes, er det en rummelig og smidig genre, der kun tilsyneladende implicerer en bestemt - nemlig den biografisk-psykologiske - litteraturtilgang.

Portræt og biografi - essay og roman

Med nogen forsigtighed kan man knytte den moderne litterære biografi til den moderne roman. Forholdet kan beskrives på følgende ekstremt generaliserende og forsimplede facon: den moderne roman etableredes i 16- og 1700-tallet, idet et narrativt subjekt overhovedet kunne tænkes ud af det givne - en frisætning der siden blev enhver kunstners og siden igen enhver skæbne. I og med kunstneren, i denne sammenhæng altså forfatteren, blev fritstillet på markedet, blev forfatteren som figur tidligt og i eminent grad repræsentativ for en livsform, som gradvist blev manges. Både romanhelt og biograferet forfatter kan da ses som prototyper på det autonome subjekt, der løsrevet fra overleverede sandheder skal skabe en sammenhængende bane gennem tilværelsens gennemgribende kontingens.

Størrelser som dannelse og udvikling blev dermed centrale ikke bare for romanen, men også for den litterære biografi. Og da genren i sig selv forudsætter, at biografen dækker hele det beskrevne liv - eller i hvert fald det vigtigste - kan man

⁹ Det moderne Gjennembruds Mænd, hhv. s. 190 og s. 172.

mellem forfatteren ude i verden og hans eller hendes indre univers i de litterære tekster. Biografien kortlægger den biograferedes udvikling ved at fortolke sin hovedpersons fortløbende selvfortolkning.

Biografien har da principielt samme fortælletekniske plot/fabel-struktur som romanen, og man ser da også meget hyppigt, at rekonstruktionen af en forfatters liv bliver vehikel for biografens selvfortolkning (at altså biografien bliver fabel for biografens

skabelse af plot).¹¹ Dermed bliver spørgsmålet om den litterære biografis referentialitet endog meget intrikat, idet biografien så at sige er en helgardering: den kan ikke alene holdes fast på sin historiske sandhedsværdi eller mangel på samme, men insisterer omvendt på sin faktuelle karakter, og det i dobbelt forstand: den handler jo både om biografen og den biograferede forfatter.¹²

Det er helt oplagt, at også portrættet fortolkende bevæger sig fra teksten til forfatteren og retur, men fortolkningens emne er ikke så meget den biograferedes udvikling, men snarere en statisk typologi. Hyppigt er der tale om en mere eller mindre erkendt arv fra temperamentslæren, som når Brandes karakteriserer Bjørnson som “sangvinsk og ¹³, eller beskriver Staffeldts liv og værk, som det “opruller sig på en Baggrund af haardnakket Melankoli, der øjensynlig var udsprunget af et sart, altid skrøbeligt Helbred og et medfødt Anlæg til at tage tungt på Alting”.¹⁴

Digterportrættet forbinder den gamle temperamentslære med det 19. århundredes naturvidenskab. Temperamentslæren giver en slags sammenfattende formler for de årsagsrelationer, der hævdes at være mellem teksten og dens forfatter; ikke ulig omend lidt snævrere i sigtet end Taines berømte og berygtede treenighed: race, miljø og moment.¹⁵

Den litterære biografis fokus på udvikling har gjort den til en oplagt genre for sammenfattende litteraturanalyse af psykoanalytisk og kulturhistorisk art. Den kan fortælle den lille historie og via dén også den store - og har samtidig netop i sin fortællende karakter en enorm folkelig gennemslagskraft. Men man siger, at de store historier er døde,

11 Hos Keld Zeruneith kan man således læse om, hvordan arbejdet med hans Ewald-biografi forårsagede magerhed, sygelighed og skilsmisse. Og sjovt nok skal denne biografens selvbiografi tjene som modargument overfor en fremsat kritik for at banke Ewalds tekster på plads i individuationstankens skemaer. Se “Det hele menneske. En ny biografi i praksis og utopi”, i Zeruneith (red): *Livsformer. Otte bidrag om bio-*

12 Zeruneith kridter i samme artikel problemet op med følgende (temmelig misvisende) terminologi “Konklusionen bliver, at biografien som sådan er min, ingen tvivl herom. Den er skabt og betinget af mine valg, tolkninger. Derimod er portrættet, den giver, den pågældende persons eget, helt og holdent.” (Ibid. s. 181). Zeruneith mener dog at have fundet en formel, der kan løse problemet, idet de to størrelser i sidste ende refererer til det samme: “Konstitutionelle, elementære livsforestillinger”. (Ibid. s. 182).

13 Det moderne Gjennembruds Mænd, s. 4.

14 “Schack Staffeldt”, her citeret fra *Danske Digterportrætter*, København 1964, s. 7.

15 Denne formel er i øvrigt bedre end sit rygte. Race har intet med nazisme at gøre, som regel er termen synonym med folkeånd eller nationalkarakter (Taines store interesse). Miljø kender og bruger vi jo stadig, mens moment i virkeligheden er en overflødig term, da den betyder noget i retning af summen af de to øvrige. Alt i alt skal treenigheden blot placere teksten i sin geografiske, historiske og sociologiske sammenhæng. Om man så er enig i denne praksis er noget andet.

at historien ikke bevæger sig i en bestemt retning. Og man betvivler i dag, hvad Freuds og andres psykologiske fortællinger egentlig henviser til, ligesom man diskuterer, hvorvidt den freudianske fortælling overhovedet har terapeutisk værdi.

Digterportrættet kan derimod rumme de seneste års fokus på rent legemlige årsager til psykiske tilstande - det har jo netop sine rødder i en slags naturvidenskabelig determinisme, der ikke fortæller historier. Og fordi portrættet ikke er afhængigt af at narrativisere sit emne, er genren overhovedet sit emne nærmere; det skulle altså i den

¹⁶ Men spørgsmålet er så, om dette også gælder, hvis digterportrættets formål ikke er af psykologisk art.

gterportrættet godt indlåne biografiens udviklingsdynamik, som ét blandt flere karakteristika. Portrætte i *Det moderne Gjennembruds Mænd* er således monteret i Brandes' store fortælling: den om det moderne gennembrud. Specielt i portrætte af Bjørnson og Schandorph betegner det moderne gen personligt gennembrud, et omslag i tilværelse og forfattergerning.

Hvad portrætterer digterportrættet?

Det hedder et digterportræt, og genrens vise fædre betonedede i hvert fald i teorien, at litteratens videnskabelige opgave var at bevæge sig fra tekst til digter. Hvordan kan man så diskutere, hvad digterportrættet portrætterer?

Ser man bort fra ønsket om ved hjælp af studiet af digterne at grundlægge en naturvidenskabelig psykologi, er grunden til, at Taine, Sainte-Beuve og Brandes skrev om en bestemt person, at denne var forfatter. Specielt Taine priste de litterære tekster for deres værdi som "Aktstykker" og "overordentligt fintvirkende Redskaber" i opbyggelsen af en

¹⁷. Men det korte og det lange er, at de tre herrer beskæftigede sig med litteratur og søgte at fundere videnskaben om den. Digterportrættet tilbød sig som en egnet genre for fremstilling og formidling af den biografisk orienterede litteraturvidenskab, de praktiserede. At afskrive Sainte-Beuves og Brandes digterportrætter som per definition

¹⁶ Passagen er noget komprimeret. Jeg henviser til Jean Petitot: "Erkendelsen som værdi" i Kritik 125/126, 1997, for en ordentligt udfoldet præsentation af forestillingen om en humanistisk og samfundsvidenskabelig forskning præget af "metodologisk ateisme", som altså giver afkald på fortællingens tillokkende, men også hyppigt vildledende mytologisering af den videnskabelige erkendelse.

aldeles uvidenskabelige og totalt psykologiserende ville imidlertid være meget uretfærdigt. Digterportrætterne indeholder store mængder litteraturanalyse, som man sagtens kan diskutere med i dag.¹⁸ Og det er ingen tilfældighed; nok var endemålet psykologisk, men vejen ad hvilken litterær. Digterportrættet er også et portræt af nogle litterære tekster.

tonede, at deres virke som kritikere var en slags kunstudøvelse. Her Brandes - om Sainte-Beuve:

For skribenten er den kunstart højeste, i hvilken han fuldest kan lægge sit væsen for dagen, og gives der end en åndernes rangforordning, er det højest tvivlsomt, om der gives en rangforordning mellem kunstarterne, når kunstarten eller faget er blevet omdannet af den frembringende til dennes ejendommelige, næsten personlige organ.¹⁹

Digterportrættet kan altså som den litterære biografi have en dobbelt refleksiv karakter, det handler også om skribenten selv. For Brandes som for Sainte-Beuve er digterpor (også) et portræt af en portrættør, der samtidig er eller kunne have været digter.²⁰ Men læg vel mærke til, at Brandes ovenfor hævder det ret nøgterne synspunkt, at skribenten investerer sig formelt, bemægtiger sig genren snarere end den forfatter, der beskrives. Tilsyneladende betyder dette, at skellet mellem forsker og forfatter sløres - og så kan man ellers høre et helt vognlæs af post-strukturalistiske godtkøbssandheder komme væltende. Men faktisk opretholdes skellet. Det, Brandes påpeger, er noget helt andet, nemlig *at kritikeren i kraft af sine evner som læser og skribent kan blive til en forfatter*. Og Brandes og Sainte-Beuve har jo ret: de er jo begge gået fra at høre til kritikernes hurtigt glemte skare til det mere eksklusive og mindeværdige selskab af forfattere, om hvilke sekundærlitteraturen vokser op - f.eks. en artikel som den nærværende.

17 Hippolyte Taine i den berømte indledning til Den engelske Litteraturs Historie, her citeret fra Winge: Kritikhistorie, s. 137.

18 Brandes' analyser i portrættet af Staffeldt er blandt de bedste, vi har.

19 Den romantiske Skole i Frankrig, København 1967, s. 278-79

20 I øvrigt går denne refleksive karakter igen også hos andre skribenter. Ser man f.eks. på Ib Bondebjergs portræt af Hans Kirk i tredje udgave af Danske digtere i det tyvende århundrede, bd. 2, København 1981, er det tydeligt, at den modsætning mellem "den kommunistiske katekismus" (s. 229) og dialektisk materialisme med blik for "den historiske modsætningsfyldthed" (s. 230), som Bondebjerg finder og kritiserer hos Kirk, i ligeså høj grad hjælper Bondebjerg med at artikulere sit eget standpunkt, der så igen kan strukturere hans fremstilling.

Biografismens videnskabssteori

Jeg skrev ovenfor, at digterportrættet principielt bedre end biografien skulle kunne fastholde ikke-fortællelige psykologiske determinationer af f.eks. neurofysiologisk art. De positivistiske ambitioner på genrens vegne har på den måde overlevet det 20. århundredes narrativisering og 'nominalisering' af humanistisk videnskab. Men samtidig er biografismen - hvormed jeg blot mener enhver inddragelse af forfatteren i litteraturanalyse - overhovedet blevet dømt ude som helt ulitteraturvidenskabelig. Som medium for psykologisk portrættering skulle portrættet altså være gangbart, mens det tilsyneladende forholder sig anderledes, hvis man i dag ønsker at bruge genren til at skrive om litteratur.

Den manglende videnskabelighed i den biografisk-psykologiske teori om litteratur bunder i første omgang i dens oprindelsesmytologiske karakter. Når man i en positivistisk biografisme bevæger sig fra manden til værket²¹, er det for at blottlægge årsagssammenhænge, men spørgsmålet er, hvad disse egentlig forklarer. Svaret er: en kausalforklarende biografisme kan muligvis forklare tekstens tilblivelse - dens oprindelse - men overser at teksten ikke dermed er forklaret som tekst. Det hænger sammen med, at den litterære tekst ikke er noget objekt i fysisk forstand, men et system af relationer og funktioner, der ikke har årsagsforklaringer behov.

Dermed skulle den biografiske determinisme være ude af billedet i en litterær sammenhæng. Tilbage er spørgsmålet, om enhver inddragelse af forfatteren dermed er ugyldiggjort.

Kommunikation forudsætter intention, det gælder også litterære tekster. Men den litterære teksts intentionalitet er af en radikalt anden art end almindelig kommunikation. Modtageren af en almindelige sproglig meddelelse skal ved hjælp af meddelelsen selv kombineret med afsenderens og modtagerens egen kontekst rekonstruere, hvad afsenderen

21 En almindelig metafor for dette forhold, der på én gang er deskriptiv og legitimerende, er "Som Træet, saa Frugten". (Sainte-Beuve, her citeret fra Winge: Kritikhistorie, s. 127). Sjovt nok har Johnny Kondrup funder samme metafor hos Oehlenschläger: "Har Frugten af et Træ behaget og vederqvæget mig, så vender jeg min Opmærksomhed til træet selv; jeg undersøger dets Natur, dets Oprindelse, det Clima, hvori det voxer o.s.v. Saaledes en Forfatters og især en Kunstners Personlighed, naar hans Værker have gjort et dybt Indtryk på os. Kunstens Værker ere mere end alle andre afhængige af Forfatterens Livs Omstændigheder og hans private Character; og skjönt vi komme senere til Erfaring om Manden, end om Arbejdet, saa hører han dog i en kritisk Undersøgelse først. Den naturlige Orden er for det meste den bedste; og naar vi først kjende Aarsagen, så bliver os Virkningen altid lettere forklarlig." ("Om Evalds Liv

mente. Læseren af en litterær tekst skal derimod rekonstruere, hvad *teksten* 'mener'. Læseren kan jo ikke gå ud fra, at 'jeg' i teksten henviser til den empiriske forfatter. 'Du' er ikke læseren selv, og Dr. Frankenstein ikke en praktiserende læge i nærheden. Læseren må i fortolkningen af en litterær tekst konstruere den "implicitte afsenders intention"²², eller som det hyppigere hedder: den implicitte fortæller.

Dermed skulle vi så også være sluppet af med forfatteren én gang for alle, idet de ligheder mellem den implicitte afsender og den empiriske forfatter, der givetvis kan udfindes, ikke har relevans for fortolkningen af teksten som litteratur. Jeg har dog tre indvendinger imod en generel afvisning af forfatterens relevans (og bemærk venligst, at jeg ikke udelukker, at man af metodiske grunde kan se bort fra forfatteren).

For det første er den kontraintuitiv. Man skal nærmest slå knuder på hjernen for at holde den faktiske forfatter ude fra den af teksten konstruerede afsenderhypotese. Der er meget gode grunde til at gøre sig ulejligheden, men man må altid overveje, om det, at en teori er kontraintuitiv, eventuelt skulle være tegn på en brist i teorien.²³ Man siger i øvrigt også: har du læst den nye Grøndahl? Og knytter dermed teksten til om ikke andet så egennavnet. For det andet kredser en endog meget stor del af litteraturen om præcis relationen mellem implicit afsender og empirisk forfatter. Har 'jag' August Strindberg fra *Inferno* intet litterært relevant med den empiriske forfatter ved navn August Strindberg at skaffe? Kunne man ikke hævde, at den i modernistisk lyrik udbredte forestilling om afpersonalisering forudsætter læserens forventning om forfatterintention for at virke? Endelig er der det pudsige faktum, at vi i det store og hele kun gider læse *forfatternes* poetikker - ikke litteraturforskere eller andres. Det må da være fordi, der består en særlig

og Værker. (Et Fragment)", Athene, oktober 1813, s. 290. Her citeret fra Johnny Kondrup: Livsværker. Studier i nordisk litterære biografi, København 1986, s.35f.)

22 Udtrykket er Anders Skovs, se hans "Udsigelse og fiktion" in: Almen Semiotik nr. 13, 1997.

23 Enhver, der har prøvet at undervise i litteratur, ved, hvilket besvær det kan volde at få de studerende til at beskæftige sig med tekster og ikke med mennesker: man beder om en analyse af "Babettes Gæstebud" og får en redegørelse for Blixens forhold til sin far. Men det er nu ikke kun grønne litteraturstuderende og blødt indfølelse litterater, der ikke kan eller vil skelne mellem forfatter og implicit afsender. En ret hårdnæset narratolog som Gerard Genette afviser, at det overhovedet skulle være nødvendigt (Narrative Discourse Revisited, Ithaca NY 1988). Efter min mening er skellet uomgængeligt, men at opretholde det betyder jo ikke, at man afviser enhver sammenhæng. En gendrivelse i fuld skala af anti-forfatter-teorien findes i Sean Burkes velskrevne, engagerede og belæste *The Death and Return of the Author*, (1992), 2. udg. Edinburgh 1998.

På bogmarkedet i dag finder man enorme mængder biografisk og selvbiografisk litteratur, mens samlinger af digterportrætter må siges at høre til sjældenhederne. Dette afspejler selvsagt det kommercielle magtforhold mellem roman og essay generelt. Ikke desto mindre er portrættet stadig i brug. Dels bruges det mere eller mindre eksplicit af en lang række dagbladsanmeldere som en slags forståelses- og formidlingsramme, dels er det meget svært at komme udenom, når litteraturhistorie skal skrives. Ser man f.eks. på *Nordisk Kvindelitteraturhistorie* (1993-97) er det tydeligt, at værket gradvist overtages af . . . digterportrætter. Og én af grundene til, at Gyldendals litteraturhistorie (1984-85) undertiden kan være svær at bruge, er netop, at den kvier sig ved at opgive det totaliserende overblik og overgive sig til portrættets mere lokale sandheder. Endelig bruges digterportrættet i et af de mest anvendte litterære opslagsværker, nemlig *Danske digtere i det 20. århundrede*, som snart udkommer for fjerde gang.

24 Jeg skylder Povl Schmidt denne iagttagelse.

25 Se Anders Skovs ovennævnte artikel, hvor han med Per Åge Brandt definerer på den måde.

Nu som før er digterportrættet knyttet til formidlingen, den brede forståelse af litteratur, og til studiet af sammenhængen mellem tekstens interne organisation og dens historiske sammenhæng. Men hvor biografen og biografien konkurrerer med (lukrerer på?) de forfattere og tekster, som før var deres emne, dér holder portrættet stadig sit emne ude på en arms længde for at præsentere det. Dermed er det som analytisk og formidlende genre principielt mere vederhæftig end biografien, der til gengæld i langt højere grad kan spille et speget og underholdende tekstualistisk spil mellem forfatter, forfatterskab og skribent.

Forfattergalleriet i en given periode, f.eks. det tyvende århundrede, kan ses som en pendant til skrivebordet på en computer. Herfra kan man ved hjælp af intuitivt fattelige symboler manøvrere sig rundt i størrelser og stof, der anskuet efter formelle eller tematiske principper ville være helt uoverskueligt. At bedrive tekstanalyse og litteraturhistorie ved hjælp af forfatterens person er ikke nødvendigvis det samme som at underlægge sig biografisk mytologi. Det kan være som at gå fra dos til windows i litteraturforskningen. Og med dén metaforik har jeg peget på, at forfatterne ikke er nogen anakronisme i akademisk sammenhæng - vi vil tværtimod se dem komme tilbage sejlene mellem den dårlige biografismes Skylla og formalismens og post-strukturalismens Karybdis.